

Postępowanie incydentalne w przedmiocie rozstrzygnięcia o karnoprawnych środkach reakcji na przestępstwo skarbowe i przestępstwo będące w zbiegu idealnym (art. 181 k.k.s.)

SEBASTIAN KOWALSKI

ORCID: 0000-0003-1993-1211

Zespół Badawczy Prawa Karnego Procesowego
Wydział Prawa i Administracji Uniwersytetu Szczecińskiego

Abstrakt

Opracowanie poświęcone jest zagadnieniom postępowania incydentalnego w postępowaniu wykonawczym, mającego kluczowe znaczenie dla wykonywania kar i innych karnoprawnych środków reakcji na przestępstwo skarbowe i przestępstwo będące w zbiegu idealnym, wymierzonych oskarżonemu w dwóch różnych postępowaniach karnych. Autor określa charakter prawny tego postępowania, a następnie wskazuje wątpliwości interpretacyjne, jakie mogą nasuwać się przy wykładni przepisów art. 181 k.k.s. W końcowej części artykułu zawiera najważniejsze wnioski *de lege lata*, a także sygnalizuje konieczność i kierunek pożądanych zmian aktualnej regulacji normatywnej.

Słowa kluczowe: wykonanie kary, postępowanie incydentalne, przestępstwo, przestępstwo skarbowe, zbieg idealny

Instytucja zbiegu idealnego czynów zabronionych uregulowana w art. 8 § 1 k.k.s. jest jednym z częściej podejmowanych w piśmiennictwie zagadnień, zwłaszcza od czasu uchwały składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z dnia 24 stycznia 2013 roku, I KZP 19/12¹. Wyrażono w niej pogląd, że reguły wyłączania wielości ocen mają zastosowanie jedynie w wypadku zbiegu przepisów ustawy, natomiast nie stosuje się ich w razie idealnego zbiegu czynów zabronionych, o którym mowa we wskazanym przepisie. Rozstrzygnięcie to — poddane krytyce w doktrynie² — zostało zaaprobowane w orzecznictwie, wywierając ogromny wpływ na ujednoczenie rozstrzygnięć w sprawach dotyczących czynów zabronionych będących w zbiegu idealnym, w tym przestępstw skarbowych i przestępstw³. O idealnym zbiegu przestępstwa skarbowego i przestępstwa — lub szerzej: czynów zabronionych — pisze się najczęściej z perspektywy materialno-prawnej, szczególnie w kontekście konstrukcji zbiegu przepisów i zbiegu czynów zabronionych, znacznie rzadziej zaś z perspektywy procesowej lub wykonywania orzeczonych kar lub innych karnoprawnych środków reakcji na czyn zabroniony⁴. Tymczasem przepisy regulujące ostatnio wskazany

¹ OSNKW 2013, poz. 13.

² Zob. np. krytyczne uwagi wyrażone w głosie L. Wilka, [w:] „Orzecznictwo Sądów Polskich” 2013, z. 7–8, s. 608–609; zob. też: J. Majewski, *Reguły wyłączania wielości ocen a konstrukcja idealnego zbiegu czynów zabronionych (przestępstw lub wykroczeń)*, „Palestra” 2015, nr 11–12, s. 65–81; G. Artymiak, *O konstrukcji zbiegu idealnego — uwagi na tle uchwały składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z dnia 24 stycznia 2013 r.*, I KZP 19/12, „Wojskowy Przegląd Prawniczy” 2015, nr 1, s. 51–88; J. Duda, *Głosa do uchwały składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z 24 stycznia 2013 r.*, I KZP 19/12, „Czasopismo Prawa Karnego i Nauk Penalnych” 2013, nr 1, s. 123–133.

³ Por. postanowienie SN z dnia 24 stycznia 2013 roku, I KZP 21/12, Lex; wyrok SA w Łodzi z dnia 2 kwietnia 2013 roku, II AKa 202/12, Legalis; postanowienie SN z dnia 15 listopada 2013 roku, II KK 295/13, Lex nr 1391781 oraz wyroki Sądu Apelacyjnego w Katowicach z dni: 16 stycznia 2014 roku, II AKa 195/13, Legalis; 8 sierpnia 2014 roku, II AKa 200/14, Lex nr 1500762; oraz 11 kwietnia 2016 roku, II AKa 506/15, Legalis.

⁴ Odnośnie niedawnych publikacji na temat zbiegu idealnego zob. np. M. Błaszczyk, *Idealny zbieg czynów karalnych*, [w:] *Interdyscyplinarność — w nauce najciekawsze rzeczy dzieją się na styku różnych dziedzin. Księga Jubileuszowa Profesor Małgorzaty Król-Bogomilskiej*, red. M. Błaszczyk, A. Zientara, Warszawa 2021, *passim*; J. Kanarek, *Istota zewnętrznego zbiegu przepisów ustawy w prawie karnym skarbowym, jego geneza oraz uzasadnienie zastosowania*, „Prokuratura i Prawo” 2021, nr 6, s. 18–44; R. Kmiecik, *Idealny zbieg przestępstwa i deliktu skarbowego (art. 8 § 1 i § 2 k.k.s.) a zakaz ne bis in idem*, „Prokuratura i Prawo” 2021, nr 9, s. 5–12; K. Piątkowska-Zagiczek, *Idealny zbieg*

aspekt idealnego zbiegu czynów zabronionych, zamieszczone w art. 181 k.k.s., mogą nasuwać wiele wątpliwości interpretacyjnych, na przykład w razie zbiegu przestępstwa skarbowego i przestępstwa, odnośnie do których możliwe jest ograniczenie rozstrzygnięć podlegających wykonaniu w postępowaniu wykonawczym lub orzeczenie o niektórych środkach karnych. Dlatego dalsze uwagi poświęcone są zagadnieniom związanym z charakterem prawnym postępowania incydentalnego prowadzonego w oparciu o treść przepisów art. 181 k.k.s., a także z przebiegiem posiedzenia w przedmiocie rozstrzygnięcia o karnoprawnych środkach reakcji na przestępstwo skarbowe i przestępstwo będące w zbiegu idealnym⁵.

Wykonywanie kar i środków karnych a zbieg idealny przestępstwa skarbowego i przestępstwa

Kodeks karny skarbowy jest aktem normatywnym, który w zakresie wykonywania kar, środków karnych i innych rozstrzygnięć zapadłych w postępowaniach w sprawach o przestępstwa skarbowe i wykroczenia skarbowe recypuje na swój grunt regulację zawartą w kodeksie karnym wykonawczym, przy czym zawiera nadto autonomiczne unormowanie w tym zakresie. Do wykonywania orzeczeń w sprawach o przestępstwa skarbowe i wykroczenia skarbowe stosuje się zatem odpowiednio przepisy kodeksu karnego wykonawczego, jeżeli przepisy kodeksu karnego skarbowego nie stanowią inaczej⁶. Modyfikacje ujętych w kodeksie karnym wykonawczym reguł wykonywania kar są związane przede wszystkim ze specyficznymi, typowymi dla prawa karnego skarbowego instytucja-

czynów karalnych w prawie karnym skarbowym, Warszawa 2020, s. 103–172; S. Kowalski, *Kilka uwag o szkodliwości konstrukcji idealnego zbiegu przestępstwa skarbowego i przestępstwa — z perspektywy karnoprosesowej*, „Kwartalnik Prawa Podatkowego” 2022, nr 4, s. 215–237.

⁵ W doktrynie posiedzenie to nazywa się niekiedy posiedzeniem w przedmiocie rozstrzygnięcia, która kara, jako najsurowsza, podlega wykonaniu; tak na przykład K. Postulski, *Status prokuratora w postępowaniu karnym wykonawczym*, „Prokuratura i Prawo” 2000, nr 12, s. 62. Nie jest to błędem, lecz raczej skrótom myślowym uzasadnionym tym zwłaszcza, że wyjątkowo rzadko orzeka się na posiedzeniu o łącznym czasie trwania środków karnych tożsamych rodzajowo i zakresowo, o którym to orzeczeniu mowa w art. 8 § 2 zd. 2 k.k.s.

⁶ Art. 178 § 1 k.k.s.

mi, takimi jak zbieg idealny przestępstwa skarbowego i przestępstwa. Sprawca ponosi odpowiedzialność karną za przestępstwo i za przestępstwo skarbowe, jeżeli jego czyn można zakwalifikować zarówno na podstawie odpowiedniego przepisu kodeksu karnego lub innej ustawy karnej, o której mowa w art. 116 k.k., jak i na podstawie przepisu kodeksu karnego skarbowego; nie stosuje się wówczas reguł wyłączania wielości ocen⁷. Częściowe zredukowanie następstw takiego założenia ma nastąpić przy wykonywaniu wymierzonych oskarżonemu kar i środków karnych, w sposób określony w art. 8 § 2–3 k.k.s.⁸ Charakterystyczny cel tych przepisów powoduje, że rozstrzygnięcie o karnoprawnych środkach reakcji na przestępstwo skarbowe i przestępstwo będące w zbiegu idealnym nie prowadzi do zmian w sposobie wykonywania kar lub innych środków penalnych, lecz do określenia, które z nich w ogóle podlegają wykonaniu, ewentualnie do połączenia okresów, na jakie orzeczono niektóre środki karne, w nowe, łączne okresy ich wykonywania.

Jeżeli o odpowiedzialności za przestępstwo skarbowe i przestępstwo, będące w zbiegu idealnym, sąd rozstrzyga w tym samym postępowaniu, skazując oskarżonego i wymierzając mu kary oraz inne środki karnoprawnej reakcji na te czyny zabronione, to równocześnie w wyroku skazującym,

⁷ Tak na przykład Sąd Najwyższy w uzasadnieniu uchwały z dnia 24 stycznia 2013 r., I KZP 19/12, OSNKW 2013, poz. 13; inaczej: P. Kardas, „Idealny zbieg przestępstw” jako problem teoretyczny, dogmatyczny i kryminalnopolityczny, „Czasopismo Prawa Karnego i Nauk Penalnych” 2014, nr 3, s. 36. Por. M. Błaszczyk, *Idealny...*, s. 15–17.

⁸ Zgodnie z tymi przepisami wykonaniu podlega tylko najsurowsza z kar wymierzonych za czyny zabronione będące w zbiegu idealnym, co nie stoi na przeszkodzie wykonaniu środków karnych lub innych środków orzeczonych na podstawie wszystkich zbiegających się przepisów. Środki karne i środki zabezpieczające oraz dozór stosuje się, chociażby je orzeczono tylko na podstawie jednego ze zbiegających się przepisów; w razie orzeczenia za zbiegające się czyny zabronione zakazów tego samego rodzaju lub pozbawienia praw publicznych, sąd stosuje odpowiednio przepisy o karze łącznej. Natomiast, jeżeli obok kary najsurowszej, która podlega wykonaniu, orzeczono także karę grzywny, również ta kara podlega łącznemu wykonaniu; w razie orzeczenia obok kary najsurowszej kilku kar grzywny, łącznemu wykonaniu podlega tylko najsurowsza kara grzywny. Szerzej o regulacji zawartej w tych przepisach zob.: S. Kowalski, *Kwestia wykonania kar, środków karnych i środków zabezpieczających orzeczonych za przestępstwo skarbowe i przestępstwo będące w zbiegu idealnym na tle regulacji art. 8 § 2–3 KKS*, [w:] *Współczesne problemy karania i zaniechania karania za przestępstwa skarbowe*, red. H. Paluszkiwicz, S. Kowalski, Warszawa 2023, s. 29–50.

z reguły w odrębnym punkcie (lub punktach) jego części dyspozytywnej, orzeka o tym, które kary podlegają wykonaniu lub o łącznym okresie trwania niektórych środków karnych. *De lege lata* nic nie stoi jednak na przeszkodzie, aby rozstrzygnięcia o odpowiedzialności za przestępstwo skarbowe i przestępstwo będące w zbiegu idealnym zapadły w dwóch różnych postępowaniach⁹. To właśnie możliwość rozstrzygnięcia o odpowiedzialności karnej oskarżonego, któremu zarzuca się czyn zabroniony stanowiący przestępstwo skarbowe i zarazem przestępstwo w odrębnych postępowaniach, powoduje, że ograniczenie skutków podwójnego ukarania za ten sam czyn w znaczeniu ontologicznym nastąpić może jedynie w postępowaniu wykonawczym. Służyć temu ma uregulowanie zawarte w przepisach art. 181 k.k.s.

Zagadnieniem, które sąd procedujący na podstawie przepisów art. 181 k.k.s. przede wszystkim musi rozstrzygnąć w postępowaniu wykonawczym, jest poczynienie ustaleń na okoliczność, że *in concreto* zachodzi zbieg idealny odnośnie do przypisanych skazanemu czynów zabronionych. Decydujące znaczenie dla dokonania tej oceny mają naturalnie opisy czynów przypisanych i ich kwalifikacje prawne zawarte w wyrokach skazujących¹⁰. Dlatego słusznie Sąd Apelacyjny w Gdańsku w wyroku z dnia 26 stycznia 2016 roku eksponuje potrzebę uwzględniania w opisie czynu przypisanego określeń niepozostawiających wątpliwości co do możliwości stwierdzenia, że wyczerpuje on ustawowe znamiona czynu zabronionego stanowiącego i przestępstwo skarbowe, i przestępstwo¹¹. Dopiero stwierdzenie, że istotnie dane czyny zabronione są w zbiegu idealnym, obliuguje sąd do wyodrębnienia środków karnoprawnej reakcji zastosowanych w odniesieniu do każdego z nich, a dalej do wydania

⁹ Zob. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 10 października 2016 roku, IV KK 152/16, Legalis oraz postanowienia Sądu Najwyższego z dni: 12 marca 2020 roku, V KK 92/20, Legalis; 18 kwietnia 2019 roku, II KK 82/19, Legalis.

¹⁰ W razie zbiegu idealnego przestępstwa skarbowego i przestępstwa, których popełnienie sąd przypisał sprawcy, możliwe jest naturalnie nie tylko skazanie za będące w zbiegu czyny zabronione, lecz także — w razie spełnienia ustawowych przesłanek — warunkowe umorzenie postępowania karnego, czy zastosowanie dobrowolnego poddania odpowiedzialności względem sprawcy przestępstwa skarbowego. Te jednak w myśl przepisów art. 22 § 2 k.k.s. są środkami karnymi, które zgodnie z art. 8 § 2 k.k.s. podlegają odrębnemu wykonaniu.

¹¹ II AKa 366/15, Legalis.

postanowienia z zastosowaniem regulacji art. 8 § 2–3 k.k.s. Rozstrzygnięcie podczas posiedzenia wyznaczonego na wniosek skazanego lub organu postępowania przygotowawczego o tym, która z kar wymierzonych za przestępstwo skarbowe i przestępstwo pozostające w zbiegu idealnym podlega wykonaniu, jest obligatoryjne¹².

Oprócz kar orzeczonych za przestępstwo skarbowe i przestępstwo będące w zbiegu idealnym, sąd powinien wyodrębnić z wyroków skazujących rozstrzygnięcia o orzeczonych skazanemu środkach karnych: pozbawienia praw publicznych, zakazu prowadzenia określonej działalności gospodarczej, wykonywania określonego zawodu lub zajmowania określonego stanowiska, gdyż w tym zakresie zachodzić mogą podstawy do łączenia czasu trwania tychże środków karnych¹³. Orzeczenie sądu wydawane na podstawie przepisów art. 181 k.k.s. nie ogranicza się zatem do kwestii dotyczących wykonywania wyroków w ścisłym znaczeniu, lecz wykracza poza typowe rozstrzygnięcie wydawane w postępowaniu wykonawczym. Z jednej strony sąd ma obowiązek ocenić, czy w sprawie rzeczywiście zachodzi zbieg idealny, o którym mowa w art. 8 § 1 k.k.s., z drugiej zaś wskazać, która kara podlega wykonaniu, i — jeżeli zajdą ku temu przesłanki — połączyć okresy wykonywania środków karnych tożsamyh rodzajowo i zakresowo¹⁴. Przypomina to rozstrzygnięcie w przedmiocie łączenia okresów środków karnych, zapadające w postępowaniu karnym — w wyroku skazującym albo w wyroku łącznym.

¹² Nie będzie to mieć miejsca, jeżeli względem sprawcy czynu zabronionego stanowiącego przestępstwo skarbowe zastosowano instytucję dobrowolnego poddania się odpowiedzialności, zaś skazano go za będące w zbiegu przestępstwo, gdyż dobrowolne poddanie się odpowiedzialności jest środkiem karnym albo w przypadku odstąpienia od ukarania za przestępstwo skarbowe przy jednoczesnym skazaniu na karę za przestępstwo, albowiem w tym przypadku wymierzono karę tylko za jeden z czynów zabronionych (przestępstwo).

¹³ Jak wskazuje ustawodawca — w razie orzeczenia i za przestępstwo skarbowe, i za przestępstwo środków karnych pozbawienia praw publicznych, zakazu prowadzenia określonej działalności gospodarczej, wykonywania określonego zawodu lub zajmowania określonego stanowiska, sąd stosuje odpowiednio przepisy o karze łącznej, a zatem orzeka o łącznym czasie trwania zakazu danego rodzaju; zob. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 21 listopada 2019 roku, II KK 361/18, Legalis.

¹⁴ Wyroki Sądu Najwyższego z dni: 31 października 2008 roku, II KK 113/08, Legalis, oraz 24 marca 2011 roku, IV KK 27/11, a także wyrok Sądu Apelacyjnego w Szczecinie z dnia 12 maja 2016 roku, II AKa 58/16, Legalis.

Ustawodawca wyraźnie zresztą wskazuje, że orzekając w postępowaniu wykonawczym o łącznym okresie trwania środka karnego, sąd stosuje odpowiednio przepisy kodeksu postępowania karnego dotyczące wyroku łącznego (art. 181 § 3 k.k.s.).

Podkreślenia wymaga, że możliwość rozstrzygnięcia w postępowaniu wykonawczym na podstawie przepisów art. 181 § 1 k.k.s. dotyczy tylko sytuacji, w których zapadły dwa wyroki skazujące za przestępstwo skarbowe i przestępstwo będące w zbiegu idealnym. Nie dotyczy natomiast konfiguracji obejmujących innego rodzaju wyroki, chociażby wynikało z nich przypisanie oskarżonemu przestępstwa skarbowego¹⁵ lub przestępstwa¹⁶. Wynika to z brzmienia pierwszej części art. 181 § 1 k.k.s. wskazującego, że przepis ten dotyczy sytuacji określonej w art. 8 § 1 k.k.s. w razie niejednoczesnego skazania, i jest uzasadnione tym, że warunkowe umorzenie postępowania czy zezwolenie na dobrowolne poddanie się odpowiedzialności są w myśl przepisów art. 22 § 2 k.k.s. środkami karnymi, które podlegają wykonaniu także wówczas, gdy zostały orzeczone za przestępstwo skarbowe będące w zbiegu idealnym z przestępstwem.

Właściwość sądu

W art. 181 § 1 k.k.s. w szczególny sposób została uregulowana właściwość sądu rozstrzygającego o karnoprawnych środkach reakcji na przestępstwo skarbowe i przestępstwo będące w zbiegu idealnym. Sądem właściwym do rozpoznania sprawy jest bowiem ten sąd, który ostatni wydał orzeczenie w pierwszej instancji. Uregulowanie to określa i właściwość rzeczową, i właściwość miejscową sądu uprawnionego do rozstrzygnięcia w tym przedmiocie¹⁷. *Lege non distinguente* przepis ten określa właściwość sądu bez względu na to, jakiego rodzaju rozstrzygnięcie może ostatecznie zapaść w postępowaniu incydentalnym i — bez względu na to, czy przedmiotem tego rozstrzygnięcia będzie tylko wska-

¹⁵ Wyrok warunkowo umarzający postępowanie lub zezwalający na dobrowolne poddanie się odpowiedzialności.

¹⁶ Wyrok warunkowo umarzający postępowanie karne.

¹⁷ Ewentualnie za inne jeszcze czyny zabronione stanowiące wykroczenia lub wykroczenia skarbowe, będące w zbiegu idealnym z przestępstwem skarbowym lub przestępstwem (art. 8 § 1 k.k.s.).

zanie kary podlegającej wykonaniu, czy też nadto orzeczenie o łącznym czasie trwania jednego ze środków karnych¹⁸. Jakkolwiek art. 181 § 3 k.k.s. zawiera odesłanie do przepisów kodeksu postępowania karnego dotyczących wyroku łącznego, to jednak ze względu na jednoznaczne brzmienie art. 181 § 1 k.k.s., określającego właściwość sądu orzekającego w przedmiocie rozstrzygnięcia o karnopravných środkach reakcji na przestępstwo skarbowe i przestępstwo będące w zbiegu idealnym, uznać należy, że to odesłanie nie obejmuje przepisów art. 569 k.p.k. określających właściwość sądu w postępowaniu w sprawie o wydanie wyroku łącznego.

Jasne sformułowanie art. 181 § 1 k.k.s. w odniesieniu do określenia właściwości sądu może prowadzić do zaskakujących następstw, zwłaszcza w kontekście zwiększającej się ostatnimi laty punitivności¹⁹ polskiego prawa karnego. Dobitym jej przykładem jest regulacja kodeksu karnego dotycząca tak zwanych przestępstw fakturowych²⁰, na tle której łatwo dostrzec skutki szczególnego określenia właściwości sądu w ostatnio wskazanym przepisie. Jeżeli oskarżonemu zostanie przypisana najpierw w postępowaniu przed sądem okręgowym — jako sądem pierwszej instancji — zbrodnia z art. 271a § 2 k.k., a następnie w innym postępowaniu — toczącym się przed sądem rejonowym jako sądem pierwszej instancji — przestępstwo skarbowe z art. 62 § 2 k.k.s., stanowiące ten sam czyn w znaczeniu ontologicznym, to sądem właściwym do rozstrzygnięcia o karnopravných środkach reakcji na przestępstwo skarbowe i przestępstwo będące w zbiegu idealnym będzie sąd rejonowy, czyli ten sąd, który

¹⁸ Odmiennie — jak się wydaje — A. Piaseczny, A. Wielgolewska, *Kodeks karny skarbowy. Komentarz*, Warszawa 2012, Lex, komentarz do art. 181, tezy nr 3, którzy zasugerowali, że w związku z odpowiednim stosowaniem przepisów o karze łącznej do orzekania o łącznym czasie trwania niektórych środków karnych wymierzonych za przestępstwo skarbowe i przestępstwo, stosuje się przepisy k.p.k. dotyczące właściwości sądu w postępowaniu w sprawie wyroku łącznego. Jest to jednak teza zbyt daleko idąca, gdyż pomija jednoznaczne brzmienie art. 181 § 1 k.k.s. określającego oprócz właściwości sądu wskazanie przez ustawodawcę, że sąd orzeka postanowieniem, a więc na posiedzeniu (nie zaś wyrokiem, po przeprowadzeniu rozprawy).

¹⁹ Przez to pojęcie rozumiem tu wszelkie rozwiązania legislacyjne prowadzące do poszerzenia obszaru represji; tak też między innymi L. Lernell — podają za M. Melezini, *Punitivność polskiego wymiaru sprawiedliwości w XX wieku*, Białystok 2003, s. 15 — oraz A. Wąsek, *Prawo karne — minimum moralności?*, „Annales UMCS” 1984, nr 31, s. 46.

²⁰ Stypizowanych w przepisach art. 270a, 271a i 277a k.k.

ostatni wydawał wyrok skazujący w pierwszej instancji. Gdyby jednak w tego rodzaju sprawach zapadł wyrok najpierw w sądzie rejonowym, a następnie w sądzie okręgowym, sądem właściwym do rozpoznania wniosku, o którym mowa w art. 181 § 1 k.k.s., będzie sąd okręgowy.

Wyznaczenie i przebieg posiedzenia

Posiedzenie wyznacza się wówczas, gdy zachodzi potrzeba wydania postanowienia²¹ — a niewątpliwie jest tak, jeżeli uprawniony podmiot złoży wniosek o wydanie postanowienia w przedmiocie rozstrzygnięcia o karnopravných środkach reakcji na przestępstwo skarbowe i przestępstwo będące w zbiegu idealnym. Wynika to wprost z treści art. 181 § 1 k.k.s. Przepisy regulujące wyznaczenie i przebieg wskazanego posiedzenia zostały zamieszczone w tej części kodeksu karnego skarbowego, która dotyczy postępowania wykonawczego. Przepisy art. 178–191 k.k.s. modyfikują reguły prowadzenia tego postępowania zawarte w kodeksie karnym wykonawczym. Szczególnie dotyczy to podmiotów uprawnionych do złożenia wniosku o wydanie postanowienia i do udziału w posiedzeniu.

Posiedzenie w przedmiocie rozstrzygnięcia o karnopravných środkach reakcji na przestępstwo skarbowe i przestępstwo będące w zbiegu idealnym jest wyznaczane wyłącznie na wniosek skazanego lub organu postępowania przygotowawczego. Jest to odstępstwo od jednej z zasad postępowania wykonawczego, wynikającej z treści art. 9 § 1 i art. 19 § 1 k.k.w. — zasady postępowania z urzędu²². Za twierdzeniem o wyjątkowej regulacji kodeksu karnego skarbowego w tym zakresie przemawia wykładnia językowa art. 181 § 1 k.k.s., w którym wymieniono podmioty uprawnione do złożenia wniosku, w powiązaniu z treścią art. 178 § 1 k.k.s., który stanowi, że przepisy kodeksu karnego wykonawczego stosuje się, jeżeli przepisy kodeksu karnego skarbowego nie stanowią inaczej. Art. 181 § 1 k.k.s. zawiera zaś — w zakresie podmiotu inicjującego postępowanie wykonawcze — regulację odmienną od ujętej w art. 19 § 1 k.k.w. Uruchomienie działania sądu w celu orzeczenia o wykonywaniu kar lub

²¹ Art. 95 § 1 k.p.k. w związku z art. 1 § 2 k.k.w. w związku z art. 178 § 1 k.k.s.

²² Z. Hołda, K. Postulski, [w:] Z. Hołda, K. Postulski, *Kodeks karny wykonawczy. Komentarz*, Sopot, Lex, komentarz do art. 19, tezy nr 1.

środków karnych orzeczonych za przestępstwo skarbowe i przestępstwo będące w zbiegu idealnym wymaga zatem inicjatywy skazanego lub organu postępowania przygotowawczego, nie ma natomiast możliwości wszczęcia postępowania w tym zakresie z urzędu. Takie rozwiązanie należy ocenić bardzo krytycznie, gdyż różnicuje ono sytuację skazanego w zależności od tego, czy o jego odpowiedzialności za przestępstwo skarbowe i przestępstwo będące w zbiegu idealnym orzeczono w jednym, czy w dwóch odrębnie prowadzonych postępowaniach. W pierwszym przypadku sąd odpowiednie rozstrzygnięcie zawiera bowiem obligatoryjnie w wyroku skazującym, w drugim zaś czyni to wyłącznie na wniosek zgłoszony przez uprawniony podmiot w postępowaniu wykonawczym²³.

Aktualnie w postępowaniu wykonawczym obowiązuje zasada rozpoznawania spraw bez udziału stron²⁴. Ma ona zastosowanie także w odniesieniu do posiedzenia wyznaczonego w przedmiocie rozstrzygnięcia o karnoprawnych środkach reakcji na przestępstwo skarbowe i przestępstwo będące w zbiegu idealnym, gdyż w przepisach art. 181 k.k.s. ustawodawca nie przewidział prawa udziału w posiedzeniu stron lub innych uczestników postępowania. Tym niemniej sąd może dopuścić do udziału w posiedzeniu każdą osobę, jeżeli uzna, że jej udział może mieć znaczenie dla rozstrzygnięcia. Wyjątek od tych reguł zachodzi w przypadku istnienia podstaw do orzeczenia łącznego czasu trwania pozbawienia praw publicznych, zakazu zajmowania określonego stanowiska, wykonywania określonego zawodu lub prowadzenia określonej działalności gospodarczej. Wtedy w postępowaniu wykonawczym stosuje się bowiem przepisy kodeksu postępowania karnego dotyczące wyroku łącznego (art. 181 § 3 k.k.s.). Stosując odpowiednio art. 574 zd. 1 k.p.k., należy zatem uznać, że prawo udziału w posiedzeniu przysługuje wówczas skazanemu i jego obrońcy oraz prokuratorowi.

Podczas posiedzenia sąd najczęściej poprzestaje na odczytaniu wniosku, na podstawie którego wszczęto postępowanie incydentalne, i ujawnieniu załączonych do niego dokumentów, a ponadto ujawnia dokumenty w aktach spraw, w których doszło do wydania wyroków skazujących

²³ Trafne uwagi krytyczne pod adresem tego rozwiązania zgłosił także T. Razowski, [w:] P. Kardas, G. Łabuda, T. Razowski, *Kodeks karny skarbowy. Komentarz*, Warszawa 2017, komentarz do art. 181, tezy nr 2.

²⁴ Art. 22 § 1 k.k.w.

za przestępstwo skarbowe i przestępstwo będące w zbiegu idealnym. Jeżeli zachodzi potrzeba sprawdzenia okoliczności faktycznych przed wydaniem orzeczenia, sąd dokonuje tego sam bądź zwraca się o wykonanie określonych czynności do sądu miejscowo właściwego (art. 97 k.p.k. w związku z art. 1 § 2 k.k.w. w związku z art. 178 § 1 k.k.s.). W przypadku rozstrzygania o łącznym czasie trwania środków karnych odpowiednie zastosowanie znajdują przepisy art. 571 i 574 k.p.k. (art. 181 § 3 k.k.s.), a więc sąd powinien rozważyć dodatkowo potrzebę uzyskania opinii o skazanym lub kwestionariusza wywiadu środowiskowego, ewentualnie innych dokumentów pozwalających poznać indywidualne cechy skazanego na podstawie danych osobopoznawczych²⁵. Bazując na treści ujawnionych na posiedzeniu dokumentów, sąd z jednej strony ustala, które czyny zabronione istotnie są w zbiegu idealnym, z drugiej zaś klasyfikuje kary z punktu widzenia ich surowości i środki karne, do których zastosowanie mają przepisy o karze łącznej, orzeczone za przestępstwo skarbowe i przestępstwo, aby następnie określić, która kara podlega wykonaniu i jaki będzie łączny czas środka karnego.

Postanowienie sądu

W przedmiocie rozstrzygnięcia o karnoprawnych środkach reakcji na przestępstwo skarbowe i przestępstwo będące w zbiegu idealnym sąd orzeka postanowieniem. Jeżeli wniosek o wydanie takiego postanowienia jest niezasadny, w szczególności dlatego, że przestępstwo skarbowe i przestępstwo nie są w zbiegu idealnym, o którym mowa w art. 8 § 1 k.k.s., albo nie ma podstaw do wskazywania, która kara podlega wykonaniu, sąd powinien nie uwzględnić wniosku. W przeciwnym razie wydaje postanowienie, w którym orzeka o tym, która z kar wymierzonych za przestępstwo skarbowe i przestępstwo będące w zbiegu idealnym podlega wykonaniu, lub o łącznym czasie trwania środka karnego pozbawienia praw publicznych, zakazu zajmowania określonego stanowiska, wykonywania określonego zawodu lub prowadzenia określonej działalności gospodarczej. Jeżeli

²⁵ Argumentacja z art. 571 § 1 k.p.k. w związku z art. 181 § 3 k.k.s.; por. wyrok Sądu Apelacyjnego w Białymstoku z dnia 14 listopada 2017 roku, II AKa 177/17, Legalis oraz wyrok Sądu Apelacyjnego we Wrocławiu z dnia 29 maja 2013 roku, II AKa 136/13, Legalis.

do czasu wydania postanowienia doszło do wykonania kary łagodniejszej lub środka karnego w całości lub w części, to dodatkowo sąd powinien zawrzeć w postanowieniu rozstrzygnięcie o zaliczeniu wykonanej kary lub środka karnego na poczet kary podlegającej wykonaniu lub łącznego czasu trwania środka karnego (art. 181 § 4 k.k.s.).

Naturalnie rodzi się pytanie o to, czy zawierać w postanowieniu dodatkowe rozstrzygnięcie o pozostawieniu do odrębnego wykonania innych rozstrzygnięć zawartych w wyrokach skazujących, tudzież czy mogą znaleźć się w nim inne jeszcze rozstrzygnięcia, których potrzeba może ujawnić się w toku posiedzenia. Jak się wydaje, zawarcie w postanowieniu punktu wskazującego, że określone rozstrzygnięcia zawarte w wyrokach skazujących podlegają lub nie podlegają odrębnemu wykonaniu, nie jest błędem. Przeciwnie, w konkretnym przypadku może mieć walor porządkujący, ułatwiający dalsze czynności w postępowaniu wykonawczym, które nie zawsze są dokonywane przez sąd lub sędziego. Niekiedy tego rodzaju rozstrzygnięcie może być wręcz pożądane, na przykład wówczas gdy skazanemu wymierzono grzywny za przestępstwo i za przestępstwo skarbowe, a zarazem za grzywnę wymierzoną za przestępstwo skarbowe do odpowiedzialności posiłkowej został pociągnięty podmiot, o którym mowa w art. 24 § 1 k.k.s., zaś wykonaniu podlega tylko kara grzywny wymierzona za przestępstwo (jako surowsza). Uzasadnione byłoby wówczas zawarcie w postanowieniu sądu rozstrzygnięcia wskazującego, że nie podlega wykonaniu zawarte w wyroku skazującym za przestępstwo skarbowe orzeczenie o pociągnięciu podmiotu do odpowiedzialności posiłkowej²⁶. Co więcej, aktualnie obowiązujące regulacje w zakresie stosowania niektórych środków penalnych mogą prowadzić do sytuacji, w której w postępowaniu karnym i w postępowaniu w sprawie o przestępstwo skarbowe zostaną oskarżonemu wymierzone tożsame w swej istocie środki, niebędące ani karą, ani środkami karnymi, do których stosuje się przepisy o karze łącznej. Dobrym tego przykładem jest orzeczenie o przypadku korzyści majątkowej pochodzącej z czynu zabronionego będącego zarazem przestępstwem skarbowym i przestępstwem²⁷.

²⁶ Podmiot odpowiedzialny posiłkowo może bowiem uiścić tylko karę grzywny lub jej część wymierzoną za przestępstwo skarbowe (art. 24 § 1 k.k.s.).

²⁷ Zob. art. 33 § 1 k.k.s. i art. 45 § 1 k.k. Przepadek korzyści majątkowej nie jest karą, lecz — środkiem karnym na gruncie kodeksu karnego skarbowego i środkiem

W razie odrębnego prowadzenia postępowania w sprawie o przestępstwo skarbowe i postępowania karnego, będących w zbiegu idealnym, sądy mogą orzec przepadek tej samej w istocie korzyści majątkowej w każdym z tych postępowań. Jak się wydaje, w takim wypadku byłoby uzasadnione orzec jednak — w postępowaniu wykonawczym — że jedno z takich rozstrzygnięć nie podlega wykonaniu z uwagi na tożsamość korzyści majątkowej, a gdyby wszczęto już postępowania wykonawcze w zakresie wykonywania przepadku korzyści majątkowej — umorzyć postępowanie wykonawcze w części obejmującej rozstrzygnięcie o przepadku korzyści majątkowej później skierowane do wykonania, ze względu na to, że zachodzi okoliczność wyłączająca kontynuowanie postępowania wykonawczego w tym zakresie²⁸.

Na postanowienie sądu, wydane w toku postępowania incydentalnego w przedmiocie rozstrzygnięcia o karnoprawnych środkach reakcji na przestępstwo skarbowe i przestępstwo będące w zbiegu idealnym, służy zażalenie organowi postępowania przygotowawczego i skazanemu. Wynika to wprost z art. 181 § 1 k.k.s., który reguluje wyraźnie kwestię wnoszenia zażalenia, wyłączając tym samym możliwość wniesienia zażalenia przez prokuratora jako stronę postępowania wykonawczego²⁹.

Konkluzje

1. Regulacja zawarta w przepisach art. 181 k.k.s. wiąże się z redukowaniem skutków wymierzenia kar lub innych środków penalnych za czyny zabronione będące w zbiegu idealnym, o którym mowa w art. 8

kompensacyjnym na gruncie kodeksu karnego. Nie dotyczy go zatem regulacja art. 8 § 2 zd. 1 k.k.s. Zob. wyrok Sądu Apelacyjnego w Katowicach z dnia 23 marca 2018 roku, II AKa 387/17, Legalis.

²⁸ Prowadzenie postępowania wykonawczego w zakresie wykonania środka karnego tożsamego w swej istocie rozstrzygnięciu zapadłemu w postępowaniu karnym stanowiącemu orzeczenie środka kompensacyjnego (lub odwrotnie) należałoby traktować, jako „inną przyczynę wyłączającą postępowanie” w rozumieniu art. 15 § 1 k.k.w. Zob. uwagi K. Postulskiego, *Zakres orzekania sądu w postępowaniu wykonawczym*, „Nowa Kodyfikacja Karna. Krótkie Komentarze” 1998, z. 10, s. 46–48; por. też postanowienia: Sądu Apelacyjnego w Katowicach z dnia 13 czerwca 2018 roku, II AKz 760/18, Lex nr 2557379 oraz Sądu Najwyższego z dnia 25 listopada 2014 roku, V KK 312/14, Lex nr 1544209.

²⁹ Zob. art. 21 k.k.w.; por. K. Postulski, *Status...*, s. 51–52.

§ 1 k.k.s., szczególnie za przestępstwo skarbowe i przestępstwo. Znajduje ona zastosowanie wówczas, gdy przypisanie tych czynów zabronionych nastąpiło w dwóch odrębnie prowadzonych postępowaniach.

2. Charakterystyczny cel posiedzenia wyznaczanego w przedmiocie rozstrzygnięcia o karnoprawnych środkach reakcji na przestępstwo skarbowe i przestępstwo będące w zbiegu idealnym powoduje, że postanowienie wydawane na tym posiedzeniu ma inny charakter prawny niż typowe posiedzenie wyznaczone w przedmiocie rozstrzygnięcia incydentalnego w postępowaniu wykonawczym. Rozstrzygnięcie o karnoprawnych środkach reakcji na przestępstwo skarbowe i przestępstwo będące w zbiegu idealnym prowadzi bowiem do określenia, które z nich w ogóle podlegają wykonaniu, ewentualnie do połączenia okresów, na jakie orzeczono niektóre środki karne, w nowe, łączne okresy ich wykonywania.

3. Postępowanie w przedmiocie rozstrzygnięcia w postępowaniu wykonawczym o karnoprawnych środkach reakcji na przestępstwo skarbowe i przestępstwo będące w zbiegu idealnym może być wszczęte tylko na wniosek skazanego lub organu postępowania przygotowawczego. Jest to złe rozwiązanie, stanowiące odstępstwo od zasady postępowania z urzędu, skutkujące nieuzasadnionym różnicowaniem sytuacji sprawców czynów będących zarazem przestępstwami skarbowymi i przestępstwami w zależności od tego, czy o ich odpowiedzialności za przestępstwa skarbowe i przestępstwa będące w zbiegu idealnym orzeczono w jednym, czy w dwóch odrębnie prowadzonych postępowaniach.

4. Przepisy art. 181 k.k.s. najzupełniej bezzasadnie pomniejszają rolę prokuratora w postępowaniu wykonawczym jako strony tego postępowania, umożliwiając nawet wyeliminowanie *in concreto* jego aktywnego udziału w postępowaniu w przedmiocie rozstrzygnięcia o karnoprawnych środkach reakcji na przestępstwo skarbowe i przestępstwo będące w zbiegu idealnym.

5. Krytycznie należy ocenić z zasady niejawni charakter posiedzenia, na którym ma zapaść postanowienie, o którym mowa w art. 181 § 1 k.k.s. Skoro przedmiotem orzeczenia wydawanego na posiedzeniu jest ustalenie, które czyny zabronione są w zbiegu idealnym i która kara ma podlegać wykonaniu, zasadne byłoby umożliwić stronom udział w posiedzeniu i wypowiedzenie się w tym przedmiocie, zanim sąd wyda stosowne rozstrzygnięcie. Wszak w postępowaniu karnym, którego przedmiotem

jest oskarżenie o przestępstwo skarbowe i przestępstwo będące w zbiegu idealnym, strony mogą wyrazić swoje stanowisko w tym zakresie, zanim w wyroku skazującym sąd orzeknie na podstawie art. 8 § 2–3 k.k.s.

6. Postanowienie kończące postępowanie incydentalne w przedmiocie rozstrzygnięcia o karnoprawnych środkach reakcji na przestępstwo skarbowe i przestępstwo będące w zbiegu idealnym nie musi ograniczać się do rozstrzygnięć wynikających wprost z treści art. 181 § 1 i 4 k.k.s. oraz art. 8 § 2–3 k.k.s. W zależności od treści wyroków skazujących uzasadnione może być zawarcie w tym postanowieniu dodatkowych rozstrzygnięć, szczególnie wskazujących, że w określonej, innej jeszcze części wyroki skazujące podlegają lub nie podlegają wykonaniu.

Bibliografia

- Artymiak G., *O konstrukcji zbiegu idealnego — uwagi na tle uchwały składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z dnia 24 stycznia 2013 r.*, *IKZP 19/12*, „Wojskowy Przegląd Prawniczy” 2015, nr 1, s. 51–88.
- Błaszczyk M., *Idealny zbieg czynów karalnych*, [w:] *Interdyscyplinarność — w nauce najciekawsze rzeczy dzieją się na styku różnych dziedzin. Księga Jubileuszowa Profesor Małgorzaty Król-Bogomilskiej*, red. M. Błaszczyk, A. Zientara, Warszawa 2021, s. 15–28.
- Duda J., *Glosa do uchwały składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z 24 stycznia 2013 r.*, *IKZP 19/12*, „Czasopismo Prawa Karnego i Nauk Penalnych” 2013, nr 1, s. 123–133.
- Hołda Z., Postulski K., [w:] Z. Hołda, K. Postulski, *Kodeks karny wykonawczy. Komentarz*, Sopot, Lex, komentarz do art. 19, tezy nr 1.
- Kanarek J., *Istota zewnętrznego zbiegu przepisów ustawy w prawie karnym skarbowym, jego geneza oraz uzasadnienie zastosowania*, „Prokuratura i Prawo” 2021, nr 6, s. 18–45.
- Kardas P., *„Idealny zbieg przestępstw” jako problem teoretyczny, dogmatyczny i kryminalnopolityczny*, „Czasopismo Prawa Karnego i Nauk Penalnych” 2014, nr 3, s. 5–63.
- Kmieciak R., *Idealny zbieg przestępstwa i deliktu skarbowego (art. 8 § 1 i § 2 k.k.s.) a zakaz ne bis in idem*, „Prokuratura i Prawo” 2021, nr 9, s. 5–12.
- Kowalski S., *Kilka uwag o szkodliwości konstrukcji idealnego zbiegu przestępstwa skarbowego i przestępstwa — z perspektywy karnoprocesowej*, „Kwartalnik Prawa Podatkowego” 2022, nr 4, s. 215–237.
- Kowalski S., *Kwestia wykonania kar, środków karnych i środków zabezpieczających orzeczonych za przestępstwo skarbowe i przestępstwo będące w zbiegu idealnym na tle regulacji art. 8 § 2–3 KKS*, [w:] *Współczesne problemy karania i zaniechania karania za przestępstwa skarbowe*, red. H. Paluszkiewicz, S. Kowalski, Warszawa 2023, s. 29–50.

- Majewski J., *Reguly wylączenia wielości ocen a konstrukcja idealnego zbiegu czynów zabronionych (przestępstw lub wykroczeń)*, „Palestra” 2015, nr 11–12, s. 65–81.
- Melezini M., *Punitywność polskiego wymiaru sprawiedliwości w XX wieku*, Białystok 2003.
- Piaseczny A., Wielgolewska A., *Kodeks karny skarbowy. Komentarz*, Warszawa 2012, Lex.
- Piątkowska-Zagiczek K., *Idealny zbieg czynów karalnych w prawie karnym skarbowym*, Warszawa 2020.
- Postulski K., *Status prokuratora w postępowaniu karnym wykonawczym*, „Prokuratura i Prawo” 2000, nr 12, s. 135–156.
- Postulski K., *Zakres orzekania sądu w postępowaniu wykonawczym*, „Nowa Kodyfikacja Karna. Krótkie komentarze” 1998, z. 10, s. 24–33.
- Razowski, [w:] P. Kardas, G. Łabuda, T. Razowski, *Kodeks karny skarbowy. Komentarz*, Warszawa 2017, komentarz do art. 181, s. 1422–1424.
- Wąsek A., *Prawo karne — minimum moralności?*, „Annales UMCS” 1984, nr 31, s. 35–65.

Incidental proceedings to resolve on the criminal law response to a fiscal offence and an offence being in ideal concurrence (Art. 181 of the Fiscal Penal Code)

Abstract

The study is devoted to the issues of incidental proceedings in executive proceedings, which are of key importance for the execution of penalties and other penal-legal measures of reaction to a fiscal offence and an offence which are in ideal concurrence, imposed on the accused in two different criminal proceedings. The author defines the legal nature of these proceedings and then indicates the interpretative doubts that may arise when interpreting the provisions of Article 181 of the Fiscal Penal Code. In the final part of the article, he provides the most important conclusions, as well as signals the necessity and direction of desirable changes to the current normative regulation.

Keywords: implementation of the penalty, incidental proceedings, offence, fiscal offence, ideal concurrences